

Summary

Buletsa S. B. Medicine Service Agreement. — Article.

The agreement about the granting of medical favour according to its legal description is payment, bilateral, and consensual. It is a public agreement on the indefinite circle of persons. In private establishments of health care in any case it is a contract of adhesion, which we can abdicare from, but can not make an alteration.

Keywords: agreement, the contract of adhesion, the public agreement, the establishment of health care, a doctor, a patient.

УДК 347.457

В. О. Гончаренко

ВЕКСЕЛЬ ЯК ВИД БОРГОВОГО ЦІННОГО ПАПЕРУ

Для фондового ринку України на сучасному етапі його розвитку характерним є поширення правового режиму об'єктів цивільних прав на цінні папери. Цінні папери починають розглядатися з точки зору інструменту фіксації майнових прав, а не як механізм обслуговування процесів перерозподілу капіталу.

Завдяки цьому цінні папери набувають інструментального значення й підлягають застосуванню не тільки емітентом у механізмах правомодельовання і правовстановлення, а й правоволодільцем у механізмах правоздійснення, правопередачі, правовідновлення і правозахисту [1, 32].

Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [2] від 23 лютого 2006 року № 3480-IV встановив чіткі та зрозумілі правові засади функціонування фондового ринку на основі досвіду інших країн, в першу чергу країн ЄС. Такий закон базується на врахуванні положень важливої Директиви 2004/39/ЄС від 21 квітня 2004 р. «Про ринки фінансових інструментів» та інших директив ЄС.

З усіх фінансових інструментів, які використовуються на фондовому ринку України, вексель є найбільш простим та зручним у використанні цінним папером. Однак це лише перше уявлення про вексель. На практиці виникає багато колізій застосування норм національного та міжнародного законодавства про векселі.

Дослідженню проблем вексельного обігу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників: М. М. Агаркова [3] В. М. Гордона [4, 41], В. Л. Яроцького [1], Е. Ткаченко [5, 20–21] В. А. Белова [6], Б. Г. Федорова [7], Г. Юцевича [8] та ін. Водночас слід зазначити, що дослідження вексельного права після прийняття Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року є нечисленними та в них частіше за все виражаються спірні думки авторів, не підтверджені посиланнями на чинне законодавство. Тому можна говорити про недостатню вивченість проблемних питань обігу векселів за сучасним цивільним законодавством України.

Вексель як борговий цінний папір посвідчує відносини позики і передбачає

зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання (ч. 5 ст. 3 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок»).

Відносини, пов'язані з обігом векселів в Україні, регулюються Конвенцією, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі, Конвенцією про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі, Конвенцією про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів, законами України «Про обіг векселів в Україні» [12], «Про цінні папери та фондовий ринок». Крім того, зважаючи на те, що вексель є цінним папером, слід застосовувати також відповідні положення Цивільного та Господарського кодексів.

Відповідно до ст. 14 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» векселем є цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векседавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Згідно з законодавчим визначенням векселя виходить, що переказний вексель може визнаватися цінним папером лише, коли він містить зобов'язання його платника про сплату вексельної суми. Однак на практиці можливі ситуації існування векселя як цінного паперу без його акцепту. Акцептом є процедура прийняття на себе платником обов'язку сплатити за векселем. Отже, неакцептовані векселі також визнаються цінними паперами, як і акцептовані [5, 50]. Обов'язок сплатити виникає у платника лише у випадку акцепту ним переказного векселя. З боку векседавця такий обов'язок виникає лише у разі виникнення у векселедержателя права на регрес. Отже, неакцептований переказний вексель є пропозицією (офертою) сплатити визначену у векселі суму, а не зобов'язанням третьої особи сплатити після настання строку платежу визначену суму векселедержателю.

Для векселя характерними є такі ознаки.

Вексель є борговим цінним папером, оскільки посвідчує зобов'язання векседавця або його наказ третій особі сплатити визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Вексельне зобов'язання носить безумовний характер. У тексті векселя не може бути посилання на якусь умову, за якої зобов'язання за ним буде виконане.

Вексельне зобов'язання носить абстрактний характер. Текст векселя не вказує на правочин, що став підставою для його видачі.

Вексель посвідчує завжди грошове зобов'язання. Не є векселем зобов'язання, сплата за яким здійснюється шляхом передачі товару або надання послуг.

Вексель завжди має документарну форму на бланках з відповідним ступенем захисту від підроблення. Ст.5 Закону України «Про обіг векселів в Україні» прямо забороняє знерухомлення векселів (переведення їх у бездокументарну форму) [9].

Вексель складається з дотриманням певних реквізитів. Так, ст. ст. 1, 75 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі вказують на необхідні вексельні реквізити [10]. За їх відсутності документ не матиме вексельної сили.

У законодавстві визначаються види векселів. Векселі можуть бути прості та переказні. Простий вексель являє безумовне зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку платежу визначену грошову суму власнику векселя (векселедержателю). Переказний вексель (тратта) посвідчує письмовий наказ векселедавця (трасанта) третій особі — платнику (трасату) сплатити певну грошову суму отримувачу — держателю векселя (ремітенту).

Крім того, теорією та практикою вексельного обігу визначаються й інші види векселів. Так, залежно від характеру угоди, що зумовила видачу векселя, розрізняють товарні (комерційні), банківські, фінансові векселі. Товарні векселі використовуються як оплата в реальній угоді по поставці товарів або послуг. Банківські векселі підтверджують факт внесення підприємством до банку депозиту і засвідчують зобов'язання банку сплатити у зазначений строк суму, вказану у векселі, і відсотки. В основі фінансового векселя лежать нетоварні фінансові операції, зазвичай позичка, що видається одним підприємством іншому. Існують також такі види векселів, як дружні і бронзові. Дружній вексель видається людьми, що знаходяться в довірчих стосунках, з метою надання один одному фінансової допомоги. Зазвичай, особа, що виписала вексель, у подальшому сама здійснює виплату по ньому. Бронзовий вексель не має реального забезпечення і виписується на вигадану особу з метою отримання доходу шляхом його врахування в банку. В Україні видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставленими товарами, виконаними роботами, наданими послугами.

Залежно від місця платежу, що зазначено у векселі, вони можуть бути доміцильовані або звичайні (недоміцильовані).

Доміцильований вексель — вексель, в якому зазначено особливе місце платежу, що відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем. Вексель може бути визначено-доміцильованим, тобто таким, в якому векселедавцем зазначені не тільки місце платежу, що відрізняється від місцезнаходження платника, але й третя особа, яка здійснить платіж — доміциліат. Залежно від здійснення тих чи інших операцій по відношенню до векселя розрізняють авальовані (векселі, що забезпечені вексельною порукою), акцептовані (переказні векселі, що містять згоду платника виконати зобов'язання за ними), опротестовані та інші.

Залежно від місця видачі та погашення розрізняють міжнародні та національні векселі, від строку платежу — векселі, що погашаються у визначену дату, у визначений строк від дати складання, у визначений строк від пред'явлення та за пред'явленням.

Цікавим є питання класифікації векселів залежно від способу передачі прав за векселем. Зазвичай вексель розглядають як ордерний цінний папір, права на який належать особі, зазначеній у ньому, та яка може сама здійснити ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу (ч. 4 ст. 3 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок»). Однак деякі вчені вказують на те, що він може бути цінним папером на пред'явника [11, 18]. У ст. 11 Уніфікованого закону про переказні векселі і прості векселі зазначено,

що вексель може бути переданий шляхом індосаменту або цесії, якщо трасант помістив у переказному векселі слова «не за наказом» або будь-який інший рівнозначний вислів. Індосамент може бути іменним або бланковим. Іменний індосамент вказує особу, на користь або за наказом якої вексель повинен бути сплачений. Індосамент може не містити найменування особи, на користь якої він вчинений, або може складатися лише з одного підпису індосанта (бланковий індосамент). Такий ордерний цінний папір, як вексель, може в тому випадку, коли він має бланковий індосамент, переходити від одного суб'єкта до іншого також, як і папір на пред'явника. Однак така обставина не перетворює вексель на папір на пред'явника. У випадку бланкового індосаменту вексель однаково залишається ордерним цінним папером, оскільки бланкове індосування векселя надає векселедержателю права, якими не володіє держатель паперу на пред'явника. Векселедержатель може не лише передати вексель без жодних формальностей, але може також заповнити бланк на своє ім'я чи ім'я іншої особи або ж передати вексель, вчинивши новий індосамент. Зазначене свідчить про те, що норми про цінні папери на пред'явника не поширюються на ордерні папери з бланковим індосаментом [3; 10, 18].

Водночас у законодавстві України зустрічається таке поняття, як іменний вексель. Іменний вексель — це вексель без права його індосації першим векселедержателем іншій особі. При цьому до тексту векселя векседавець включає вказівку «без наказу», «без права передавання» або інше рівнозначне. Однак іменний вексель може бути переданий у порядку і з наслідками звичайної цесії. Постановою Пленуму ВСУ «Про деякі питання розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів» від 8 червня 2007 р. № 5 до таких застережень ще належать: «платити тільки такій-то особі», «платити такому-то, але не за його наказом», «без права індосування», «передача в загально-цивільному порядку». За наявності таких застережень вексель слід розглядати як іменний цінний папір.

Незважаючи на достатньо детальне законодавче регулювання обігу векселів, на практиці виникають проблемні питання застосування тих чи інших положень вексельного права. В останній час обговорювалось питання можливості включення до індосаменту безоборотного застереження, зумовлене різним тлумаченням органами судової влади положень ст. ст. 12, 15 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі. Згідно з ст. 12 Уніфікованого закону індосамент повинен бути безумовним. Будь-яка обмежуюча його умова вважається ненаписаною. У ст. 15 зазначається, що оскільки не обумовлено протилежне, індосант відповідає за акцепт і за платіж. На підставі наведених норм Уніфікованого закону серед науковців існують розбіжності з приводу безумовної солідарної відповідальності індосантів. Адже, згідно з ст. ст. 12, 47 Уніфікованого закону передбачена солідарна відповідальність індосантів, а за ст. 15 допускається звільнення особи за невиконання зобов'язань за векселем.

Можливо, крапку у цьому спорі все ж таки поставить офіційна позиція Верховного Суду України, викладена у Постанові Пленуму ВСУ «Про деякі питання розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів», згідно з якою у випадку включення до індосаменту застереження «без обороту на мене» чи будь-

якого іншого, наслідком чого може бути звільнення індосанта від відповідальності за платіж за векселем, передбаченої вказаною нормою Уніфікованого закону, індосант відповідає лише за дійсність переданої за векселем вимоги. Таке застереження означає, що при неакцепті або ж неплатежі до такого індосанта не можуть бути пред'явлені вимоги, передбачені ст. ст. 43–49 Уніфікованого закону, тобто зазначена особа звільняється від відповідальності за невиконання зобов'язань за векселем.

Проблеми застосування векселя учасниками торгового обігу виникають також у зв'язку із тим, що податкові органи схильні розглядати операції з передачі векселів як звичайну купівлю-продаж товарів. Передача векселя не може розглядатися як його купівля-продаж. У відносинах купівлі-продажу, в тому числі й цінного паперу, на продавця товару покладається лише обов'язок передати його у власність покупця та не передбачено відповідальності за зобов'язаннями особи, яка випустила цінний папір. Однак на відміну від продавця індосант відповідає за вексельний платіж, а за переказним векселем — й за акцепт. Тому операції з передачі векселя не підлягають оподаткуванню.

Література

1. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук / В. Л. Яроцький ; Пац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2007. — 32 с.
2. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 31. — Ст. 268.
3. Агарков М. М. Учение о ценных бумагах / М. М. Агарков. — М., 1993.
4. Гордон В. М. Вексельное право, сущность векселя, его составление, передача и протест / В. М. Гордон. — 1926.
5. Ткаченко Е. Насколько цепная бумага вексель? // Юридическая практика. — 2007. — № 13. — С. 20–21.
6. Белов В. А. Ценные бумаги в российском гражданском праве / В. А. Белов ; под ред. Е. А. Суханова. — М. : Учеб.-консульт. центр «ЮрИнфоР», 1996. — 448 с.
7. Федоров Б. Г. Цепные бумаги: практические аспекты // Деньги и кредит. — 1989. — № 6.
8. Юцевич Г. О силе долговых обязательств, писанных на предъявителя и вообще без обозначения лица кредитора // Судебный вестник. — 1876. — № 167.
9. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2374-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 24. — Ст. 128.
10. Конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі від 7 червня 1930 р.
11. Вексельное обращение / А. Б. Аваков, Г. И. Гасвой, В. А. Бешапov [и др.]. — Х. : Фолио, 2000.
12. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 5 квіт. 2001 р. // Урядовий кур'єр. — 2001. — 4 трав.

Анотація

Гончаренко В. О. Вексель як вид боргового цінного паперу. — Стаття.

У статті досліджуються питання вексельного обігу, аналізується чинна нормативна база як на національному, так і на міжнародному рівні, яка присвячена регулюванню цих питань, виводяться та досліджуються ознаки векселя як боргового цінного паперу, який посвідчує вексельне (грошове) зобов'язання, а також розглядаються колізії застосування норм національного та міжнародного законодавства про векселі, які випливають на практиці, та пропонуються шляхи їх вирішення.

Ключові слова: вексель, цінні папери, вексельний обіг, вексельне зобов'язання, акцепт, індосмент, доміцильований вексель.

Summary

Goncharenko V. A. Bill as a Type of Debt Security. — Article.

The issues of circulation of bills are examined in the offered article, current normative base, which is devoted to adjusting of these issues, both at the national and international level is analysed. The characteristics of a bill as a debt security which certifies the bill of debt (liability) are produced and examined, and also the collisions of norm application of national and international bill legislation, which arise up in practice, are disposed. The ways of their settlement are offered.

Keywords: bill, securities, circulation of bills, bill of debt, bill of acceptance, endorsement, domiciled bill.

УДК 347.441.048

І. В. Давидова

ВИДИ НЕДІЙСНИХ ПРАВочИНІВ

Правове регулювання правочинів є одним з найважливіших інститутів приватного права.

Правочини є основною правовою формою, у якій зосереджується обмін між учасниками цивільного обігу. У зв'язку з цим особливе значення набувають вимоги, які висуває закон до дійсності правочинів.

У Цивільному кодексі України (далі — ЦК України) правочин визначається як дія особи, яка спрямована на виникнення, зміну, припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 202 ЦК України) [1].

Визнання правочину недійсним та застосування наслідків його недійсності ЦК України визначає як один із засобів захисту цивільних прав (як правило, слабкої сторони правочину). З іншого боку, наявність обставин, які можуть бути підставами для визнання правочину недійсним, вносить невизначеність до питання про наявність відповідного правовідношення між сторонами, що може бути дестабілізуючим фактором при здійсненні підприємницької діяльності та іншої економічної діяльності.

Зазначимо, що питання, пов'язані з недійсними правочинами, розглядалися в працях М. А. Блінової [2], Д. М. Генкіна [3], В. І. Жекова [4], І. П. Калаура [5], О. О. Кота [6], Н. В. Рабинович [7], К. Л. Разумова [8], М. М. Сібільова [9], В. Д. Фролова [10], Н. С. Хатнюк [11], Ф. В. Хейфець [12], В. П. Шахматова [13] та інших науковців.

Для повного та всебічного дослідження класифікації недійсних правочинів почнемо з дослідження з римського права. Так, у римському праві, виходячи зі ступеня недійсності, виділялися такі види недійсних договорів:

а) *неіснуючі* договори (*negotium nullum*) — тобто ті, які не володіли ніякою юридичною дією із самого початку і могли створювати хіба що моральні зобов'язання;

б) *абсолютно недійсні* договори (*negotia irrita*) — тобто ті, недійсність яких суддя зобов'язаний брати до уваги «за своєю посадою» (*ex officio*). Такі договори вважалися недійсними з моменту їх укладення і не володіли правовою дією;